

УНИВЕРЗИТЕТ „МБ“ БЕОГРАД
ПОСЛОВНИ И ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

ОБРАЗАЦ - 6

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао комисију: 08.11.2022., ННВ Пословног и правног факултета

2. Састав комисије у складу са *Правилима докторских студија Универзитета „МБ“ у Београду*:

1. Проф. др Мирко Кулић	Редовни професор	Јавноправна и теоријско правна, 07.06.2012.
презиме и име	званије	ужа научна област и датум избора
Привредна академија у НС, Правни факултета	Председник комисије	
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
2. Проф. др Живанка Миладиновић Богавац	Ванредни професор	Међународноправна, Кривичноправна, 08.04.2021.
презиме и име	званије	ужа научна област и датум избора
Универзитет МБ, Пословни оправни факултет	Члан комисије	
установа у којој је запослен-а		функција у комисији
3. Проф. др Неђо Даниловић	Редовни професор	Јавноправна и теоријско правна, 08.04.2021.
презиме и име	званије	ужа научна област и датум избора

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Стефан (Драган) Дамјановић

2. Датум рођења, општина, држава:

3. Назив факултета, назив претходно завршеног нивоа студија и стечени стручни/академски назив:

Пословни и правни факултет, мастер академске студије „Пословно право“, мастер - правник

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија:

Уписан 2019, СП ДАС Пословни менаџмент, неписан 2021. на СП ДАС „Јавно право“

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији – Методолошки и политичкоправни аспекти“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: (Навести кратак садржај са назнаком броја страница, поглавља, слика, схема, графикона и сл.)
УВОДНА РАЗМАТРАЊА
I МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА
1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
1.1. Основна истраживачка идеја у докторској дисертацији
1.2. Значај истраживања
1.2.1. Научни значај истраживања
1.2.2. Друштвени значај истраживања
1.3. Резултати претходних истраживања
2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
2.1. Теоријско одређење предмета истраживања
2.2. Дефинисање категоријалних појмова у директној вези са предметом истраживања
2.3. Операционално одређење предмета истраживања
2.3.1. Чиниоци садржаја предмета истраживања
2.3.2. Временско, просторно и дисциплинарно одређење предмета истраживања
3. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
3.1. Научни циљеви истраживања
3.2. Друштвени циљеви истраживања
4. ХИПОТЕЗЕ ОД КОЈИХ СЕ ПОЛАЗИ У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
4.1. Општа (генерална) хипотеза истраживања
4.2. Посебне хипотезе истраживања
4.3. Генерални индикатори истраживања
5. НАЧИН ИСТРАЖИВАЊА У ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ
5.1. Узорак истраживања
5.2. Методе истраживања
5.2.1. Основне методе сазнања и истраживања
5.2.2. Општеначне методе истраживања
5.2.3. Методе за прикупљање података
6. НАУЧНА И ДРУШТВЕНА ОПРАВДАНОСТ ИЗРАДЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
6.1. Научна оправданост истраживања
6.2. Друштвена оправданост истраживања
II ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА
1. ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
1.1. Појам, настанак и развој Српске Православне Цркве
1.1.1. Појам Српске Православне Цркве
1.1.2. Настанак Српске Православне Цркве
1.1.3. Развоја Српске Православне Цркве
1.2. Место, улога и функције српске православне цркве у друштву
1.2.1. Место Српске Православне Цркве у друштву
1.2.2. Улога Српске Православне Цркве у друштву
1.2.3. Функције Српске Православне Цркве у друштву
1.3. Мисије Српске Православне Цркве у друштву
1.4. Односи српске православне цркве и институција српског друштва
1.4.1. Однос Српске Православне Цркве и државе
1.4.2. Однос Српске Православне Цркве и институција државе
1.4.2.1. Однос Српске Православне Цркве и законодавне власти у Републици Србији

- 1.4.2.2. Однос Српске Православне Цркве и извршне власти у Републици Србији
- 1.4.2.3. Однос Српске Православне Цркве и правосудне власти у Републици Србији
- 1.4.2.4. Однос Српске Православне Цркве и других верских заједница у Србији

2. ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ СРПСКОГ НАЦИОНАЛНОГ ИНТЕРЕСА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

- 2.1. Дефинисање појма национални интерес
- 2.2. Дефинисање појма Српски национални интереси на Косову и Метохији
- 2.3. Идентификовање националних интереса Републике Србије на Косову и Метохији

III УЛОГА ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У ВРЕМЕ НАСТАНКА СРПСКЕ ДРЖАВЕ

- 1. Насељавање срба на Балканско полуострво
- 2. Живот срба у северним областима византије (527-565)
- 3. Пријем у срба у хришћанство

IV УЛОГА ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ У ЗАШТИТИ НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА СРБА У ПЕРИОДУ ОД ПОЛОВИНЕ 6. ДО КРАЈА 12. ВЕКА

- 1. Улога цркве у настанку и развоју писмености код срба
- 2. Улога цркве у периоду пре Светог Саве
- 3. Стицање аутокефалности Српске цркве
- 4. Улога српске православне цркве у време Цветог Саве

V СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА У ЗАШТИТИ НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У ПЕРИОДУ ОД 13. ДО 20. ВЕКА

- 1. Српска православна црква у периоду архијепископије (1219- 1346).
- 2. Српска православна црква у време проширења српских граница и повећања епархија српске Архијепископије
- 3. Српска православна црква за време турског ропства
- 4. Српска православна црква у време српских устанака
- 5. Српска православна црква у време сеоба са Косова и Метохије

VI СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА У ЗАШТИТИ НАЦИОНАЛНИХ ИНТЕРЕСА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У 20. ВЕКУ

- 1. Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији у време првог светског рата
- 2. Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији између првог и другог светског рата
- 3. Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији за време другог светског рата
- 4. Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији у од 1945. до 1999. године
- 5. Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији у периоду од доласка међународних снага УНМИК-а до 2019. године

VII ОДНОС (СТАВОВИ) СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ ПРЕМА КОНАЧНОМ РЕШЕЊУ СТАТУСА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

- 1. Ставови Светог Архијерејског Сабора о статусу КоМ
- 2. Ставови Светог Архијерејског Синода о статусу КоМ;
- 3. Ставови српских патријараха кроз историју СПЦ о Косову и Метохији;
- 4. Ставови Васељенске, Цариградске и Руске православне цркве о статусу КоМ;
- 5. Ставови епархија Српске православне цркве о статусу Косова и Метохије;
- 6. Ставови Владика СПЦ о статусу Косова и Метохије;
- 7. Ставови Богословског универзитета о статусу Косова и Метохије;
- 8. Ставови виђенијих свештених лица о статусу Косова и Метохије.

VIII ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

IX СПИСАК КОРИШЋЕНЕ И КОНСУЛТОВАНЕ ЛИТЕРАТУРЕ ПРИЛОЗИ УЗ ДОКТОРСКУ ДИСЕРТАЦИЈУ

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

С обзиром да предмет истраживања у докторској дисертацији обухвата широк период сагледавања улоге Српске православне цркве у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији, вредновање поједињих делова дисертације Комисија је извршила у синтетичком облику према обраћеним главама и постављеним хипотезама истраживања, у циљу њиховог доказивања или оповргавања.

1. Према оцени Комисије, кандидат спроводом закључује да је у време настанка старе српске државе у данашњој Рашкој области, православна црква била важан чинилац у њеном животу и формално-правном конституисању. Иако је било мало доступних података о томе периоду, кандидат је успио, на основу расположиве историјске литературе, да на прихватљив начин истражи релевантне факторе и нове чињенице о улози Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији.

Апстрактујући бројне друге чињенице које нису у директној вези са предметом истраживања у докторској дисертацији, аутор с правом констатује да је хришћанство заживело у нашим крајевима у другој половини деветог века и то, пре свега захваљујући Клименту и Науму и њиховим ученицима којих је било чак неколико хиљада. У прилог томе говоре и манастири и цркве из IX века, као што су Петрова црква, манастир Свети Роман и други. То аутора упућује на закључак да је улога Цркве према Србима била изражена од самог почетка настанка Српске државе. Њена улога у заштити српског народа је била израженија касније, од настанка Пећке Патријаршије 1346. године, када је у Скопљу Српска архиепископија уздигнута на ниво патријаршије.

Према резултатима истраживања кандидата, Српска православна црква је настала почев од јурисдикције Охридске архиепископије, када је Свети Сава (*Растко Немањић*) 1219. године рукоположен од стране патријарха Манојла I Цариградског у Ницији за „Архиепископа српских и приморских земаља“, а српска црква добила је аутокефалност и достојанство Архиепископије. Од тада се Српски архиепископ бирао и посвећивао у српској земљи. То је практично означило настанак Српске православне цркве која је, упркос свих искушења и изазова, опстала и прошла кроз исте голготе као и српски народ.

Такође, резултати истраживања у докторској дисертацији су потврдили духовни значај Српске православне цркве и њене аутокефалности за Србе, уз помоћ које и у којој су сви Срби кроз симbole вере добили и национално упориште и снажно национално обележје.

Тиме су у потпуности потврђени ставови обе појединачне хипотезе, као и прва посебна хипотеза истраживања у докторској дисертацији која је гласила: „Српска православна црква је од свог постанка до стицања аутокефалности (1217) одлучујуће утвала на јединство православног народа, уједињење српских територија и стварање српске државе што је у том периоду био витални национални интерес српског народа“.

2. У дугом историјском периоду, од половине 6. до краја 19. века, улога Православне цркве у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији била је континуирана. Њеним конкретним деловањем очуван је идентитет Срба, њихова вера и традиција, као и духовно јединство целокупног српског народа.

2.1. Период од 6. до 12. века је био буран историјски период у којем је Српска црква делила судбину свога народа кроз читаво његово историјско, културно и духовно трајање. То је период када долази до оснивања и успостављања династије Немањића. У том периоду, православно свештенство почиње да јача са јачањем Српске цркве, а утицај цркве

се све више осећао у народу. Са црквом је јачала и писменост, средњовековна култура, а развијала се и национална свест Срба.

Резултати истраживања кандидата су потврдили ранија сазнања да је у том периоду, Православна црква имала значајну улогу у духовној и моралној обнови српске државности и народа, што је у складу са њеном хришћанском мисијом. У средњем веку, Православна црква је заузимала важно место у животу не само сваког појединца – Србина, већ и целокупне српске државе. Посебну и незаменљиву улогу имали су изграђени манастири и у њима свештеници на Косову и Метохији.

2.2. Улога Српске православне цркве на заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији у периоду од 13. до 19. века сагледавана је у докторској дисертацији кроз основну историјску дијахронију, пре свега, кроз анализу стања вере и развијања православља у том периоду; анализу стања и деловања Пећке патријатшије; анализу стања за време ропства под Турцима; укидања Пећке патријаршије 1766. године; оснивања Карловачке митрополије, и проглашења Патријаршије и Јосифа Рајачића за патријарха 1848. године, итд.

Ова етапа у деловању Српске православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији је била најдужа. У том периоду, Црква је расла са државом и са њом је јачала. Изборила се за своју самосталност, а потом и за патријаршију. Од освајачког доласка Турака, Црква се није бринула само за свој опстанак већ и за оstanак српског народа, како на Косову и Метохији, тако и изван косова. Значајно место у том периоду на Косову и Метохији и целој Србији имала је Пећка патријаршија, а сам однос Српске православне цркве према Косову и Метохији је био однос према Србији.

Тек касније тај однос је јасније успостављен од настанка Пећке Патријаршије 1346. године и он није био увек исти. Наиме, према резултатима истраживања кандидата, Пећка патријаршија у Душановом царству, до патријарха Арсенија II (1346-1463), била једно, а сасвим друго у периоду 1577-1766, када је практично била под Отоманском империјом. У тим тешким историјским периодима кроз које је пролазио Српски народ, Пећка патријаршија је била надлежна за све Србе у Србији и изван Србије. Тако је било све док Митрополија Карловачка, није преузела део надлежности за Војводину, јер Аустроугарска монархија није пристајала да надлежност Пећке Патријаршије, која је припадала турској управи, остане и на територији Војводине.

Без обзира на простирање надлежности Пећке патријаршије, Српска православна црква је бринула о свом народу и практично била једина институционална, духовна и морална снага која је истински штитила националне интересе Србије на Косову и Метохији и све Србе који су на том простору живели.

Резултати истраживања кандидата су потврдили ранија сазнања да је Црква у том периоду имала чак државну функцију иако није била држава у правом смислу те речи. Колико је Црква бринула о народу, толико је и народ, иако осиромашен, бринуо о својој Цркви. Резултати истраживања су аргументовано показали да се Српска православна црква, у немогућим условима тога времена, успешно носила са свим тешкоћама и упркос њима опстала, као и српски народ на том простору.

Такође, резултати истраживања су потврдили да је Српска православна црква у том периоду, посебно за време турске окупације, имала значајну просветитељску улогу у народу, пре свега, ширењем писмености, одржавањем традиције и чувањем културног блага, а сами Српски патријарси и црквени људи су не ретко стајали на чело народа и водили их у буне и устанаке против турских освајача на Косову и Метохији (Арсеније III, Арсеније IV).

На основу веродостојних, оригиналних извора, кандидат с пуно аргументата закључује да је са јачањем култа Светог Саве јачала и српска национална свест, али истовремено и српска држава и њена црква. Зато се 13. век означава веком великих промена у историјском и духовном животу српског народа, јер тада Немањићи владају Србијом више од два века, реализујући стратегију значајног проширења државних граница. Резултати истраживања кандидата су потврдили да у том периоду Срби доживљавају свој врхунац и духовни препород. Захваљујући управо Немањићима градиле су се и подизале бројне цркве, манастири и задужбине на свим српским просторима, чиме је ојачана улога Православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији, нарочито подизањем: Пећке патријаршије (1230); Богородице Љевишке (1306-1307); Грачанице (1315); Високих Дечана (1327-1335); Бањске (1312-1316); Светих Архангела (1346) и других знаменитих светиња.

Изграђени и подигнути манастири и цркве у периоду од 13. до 19. века имали су и практичну намену, учвршћујући веру у народу и штитећи његове интересе у сваком погледу. У том периоду долази и до распада српске државе у време владавине последњег Немањића - Стефана Уроша V Нејаког, чиме се мења улога и значај Православне цркве не само на Косову и Метохији већ и шире, а посебно доласком Турске империје драстично се мења и опада улога Православне цркве у заштити националних интереса. Када је српска средњовековна држава потпала под турску власт (1455) изгубила се државна и црквена самосталност. Тек 100 година након тога долази до обнављања Пећке патријаршије (1557) када су многе цркве и манастири обновљени и саграђени.

Резултати истраживања у докторској дисертацији су потврдили раније стечена сазнања да у време Стефана Немање и Стефана Првовенчаног није било никаквих сукоба између цркве и државе, као ни касније. Свети Сава је и пре него што је постао архиепископ био централна црквена личност којој је народ веровао јер све што је радио, радио је управљајући се према народу. Можда то најбоље показује и Номоканон (Крмчија), који је он превео и обликовао према потребама свог народа, што је доказао Сергије Троицки показујући у својој анализи Номоканона да је Свети Сава преузимао само оне законе који су у пракси одговарали потребама Српског народа и Српске државе. То је био „једини Законик који је регулисао правни живот цркве и државе и био у основи свих осталих правних аката који су били за то време издати“ (Троицки, 1953:186). Суштина одредаба тога законика, поред тога што су регулисале однос државе и црве скоро век и по, укључен је и данас у многа документа.

Због религиозног опредељења Немањића држава је тежила да се у то време развија и правно и друштвено. Будући да се средњовековна Српска држава ограничавала на одржавање спољашњег и унутрашњег мира она још није била у стању да преузме на себе и социјално-политичке задатке. Према резултатима истраживања кандидата, те задатке је вршила црква која је бринула о народном здрављу, народној исхрани у време глади, помагала сиромахе и инвалиде, водила бригу о удовицама и сирочади, као и о народној просвети. Резултати истраживања у докторској дисертацији су потврдили ранија сазнања, да је тако увек било, кад је држава била спречена да брине о свом народу и њеним националним интересима. Зато је и у Душановом законику грађанима и становницима тадашњих градова предlagано да се суди пред градском влашћу и „црковним клирисом“. То само доказује у колико мери је Црква имала учешће у целокупној средњовековној српској држави.

Резултати истраживања су, такође, потврдили сазнања других аутора, а у њима се дошло и до нових сазнања о тешком положају Срба, посебно свештених лица и Српске

православне цркве под Турцима, до укидања Пећка патријаршије и у периоду непосредно после укудања Патријаршије. Аргументовани подаци из доступне грађе указују да су Турци у XVI веку продавали српске свештенике и монахе као робље, а да су се они у очију од бесних Турака скривали по земуницама. Такви односи су били све до укидања Пећке патријаршије 1766. године. Од тада је, за онај део Пећке патријаршије који је ушао у састав Цариградске патријаршије, однос према свештенству био нешто бољи, јер је био одређен јасним правилима.

Истраживање је потврдило да је у том периоду православни народ имао велике и неиздржive намете. Слобода српског народа и свештених лица је била привидна и ограничена све дотле док су се плаћали порези и бројни намети. Хришћанима који су желели да живе у заједници/задрузи то је дозвољавано, али само уколико се нису смањивала давања тим уједињавањем. Због општег сиромаштва и беде дешавало се да су и сами патријарси и епископи одлазили у народ да скупљају дажбине, како би могли да плате намете Турцима. Према сазнањима из доступних извора, које је кандидат вешто користи у складу са академским стандардима, било је примера који који су егзактно потврдили став да је народ добровољно прилаго Пећкој патријаршији и много више од расписаног пореза само да би опстао и био слободан.

У овом периоду Српска православна црква је имала важну друштвену улогу. Значај те улоге на Косову и Метохији је још већи због тешке ситуације, односно стања опстајања у коме су се Срби налазили у континуитету свог битисања на овом простору. Друштвена улога Цркве није била формална. Она је у том периоду имала узвишену црквену и друштвену мисију, коју је испуњавала из године у годину, из декаде у декаду, из века у век јер је тако, стицајем историјских околности морало бити. Резултати истраживања су потврдили да се Српска црква у том периоду налазила у улози медијатора и помиритеља између завађених Срба, Албанаца и Турака, па и између самих Срба, и била истински заштитник прогоњених Срба и српских националних интереса на Косову и Метохији.

Резултати истраживања су, такође, показали да је Српска православна црква у остваривању своје верске и заштитничке друштвене улоге имала и значајну културолошку улогу на Косову и Метохији, у првом реду, с аспекта духовног и уметничког стваралаштва које долази из окриља цркве, а тиче се верских служби, архитектуре, иконографије и средњовековне књижевности. Сва ова четири елемента, не само да потврђују један народ кохерентне културе, већ потврђују дужину постојања тог народа на овом поднебљу. Зато су Албанци (Шиптари) кроз векове упорно рушили српске манастире, цркве, гробља, културне споменике и спаљивали српске књиге. Они су покушавали на сваки начин да затру историјске и културолошке трагове битисања Срба на простору Косова и Метохије. Једина реална препрека на том путу, поред државе Србије, била им је СПЦ са својим континуитетом битисања на овом простору и културним остварењима, која су постала део светске културне баштине и на јасан и очигледан начин потврђују да су Српски народ и Српска православна црква били, да јесу и да ће бити у будућности, неотуђиви део опште људске цивилизације на Косову и Метохији.

У овом периоду, у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији, Српска православна црква није имала пријатеља и савезника. Грци су на српску цркву гледали са подозрењем с циљем да је и онако сиромашну још више искористе. Римокатолици су гледали да је ослабе не би ли што лакше превели Србе у католичанство, што је била њихова вековна тежња. Турцима је одговарало да Српска православна црква буде слаба.

Стеван Стратомировић се крајем XVIII и у првим деценијама XIX века залагао да

Српска православна црква оживи, ојача и да се бави духовним животом верника и целокупног Српског народа на Косову и Метохији. Бројним мерама покушавао је да оживи унутрашњи живот Цркве и да подигне интелектуални ниво свештеника од којих су многи били неписмени. Такође, залагао за подизање духовно-етичког нивоа свештенства коју су били на врло ниском нивоу. Као добар познавалац световног и црквеног права, Стратимировић је чувао канонски ред у цркви и бринуо о законским повластицима, које је црква имала. Према резултатима истраживања у докторској дисертацији, то је у многоме допринело да Српска православна црква, по ослобођењу од Турака, представља снажан темељ на коме ће се градити модерна православа Црква.

У првој половини XIX века Српски народ је, нарочито на југу Србије и на Косову и Метохији, живео нешто боље него у другим деловима Србије. Томе су допринели српско-турски ратови (1976-1878). После Сан-стефанског мира Турска је постала још гора према Србима. У том периоду, Српски народ се нашао у још тежем положају. Уништавали су га и Арнаути, и Турци, и Грци и Бугари, јер су само кроз уништавање Срба могли бити остварени њихови национални циљеви и интереси. Према резултатима истраживања, на Косову и Метохији само је Призренска богословија остала на попришту те тешке борбе. Српски положај се незнатно поправио тек од 1887. кад је отворен српски конзулат у Приштини, мада су и тада срби живели под великим притиском арнаута, о чему сведоће бројна писма српских конзула упућивана министрима иностраних дела Србије, која су на научно коректан начин описана о објашњена у докторску дисертацији.

Сви аргументи наведени у опису и научном објашњењу улоге Српске православне цркве у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији, у периоду од 13. до 19. века, у потпуности потврђују ставове појединачних, као и став Друге посебне хиптезе истраживања које је гласила: „Српска православна црква је од 13. до краја 19. века, највећим делом под вођством Пећке Патријаршије, делила судбину српског народа на Косову и Метохији и својим институционалним присуством несебично помагала свој народ, штитећи виталне националне и државне интересе Србије на овом простору“.

3. Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији епистемиолшки је истраживана и у периоду првог и другог светског рата, као и у периоду социјалистичке обнове, агресије Србије од стране НАТО алијанске и за време протектората међународне заједнице. Цео овај период 20. века сагледаван је из херменеутичког угла XXI века о заштите националних интереса Србије на Косову и Метохији, као државној потреби очувања српског народа у Јужној Српској покрајини и независној Републици Србији.

3.1. Презултати истраживања су показали да се победом Србије у Балканским ратовима 1912. и 1913. у значајној мери променио положај Српског народа на Балкану. Овом победом, не само да се повратито мир и смирили Шиптари на Косову и Метохији, већ је почeo и процес враћања раније пртераних Срба и досељавање нових досељеника из пасивних крајева. Дошло је до уједињења свих српских крајева.

Међутим, већ наредне 1914. године, Краљевини Србији је наметнут рат против Аустроугарске и других страних сила који је трајао до коначне капитулације Аустроугарске 1918. године. То стање се у значајној мери одразило на Православну цркву и Српски народ на Косову и Метохији, о чему су егзактни подаци и епистемиолшки закључци изведенi из њих на научно коректан начин саопштени у докторској дисертацији.

За потребе истраживања у докторској дисертацији анализиране су бројне црквене и државне архиве, из којих су научно и широј јавности саопштени егзактни ставови о

ратним материјалним разарањима и људским страдањима на Косову и Метохији, затим ставови о избеглиштву и окупацији, када су поједине цркве биле опустошене и пропуштене на милост и немилост насиљних хорди Арбанаса.

У првом светском рату Црква се убраја међу највеће страдалнике, иако њени интереси нису јењавали и престајали ни у најтежим ратним околностима. У великом рату десеткован је српски живаљ, али је Црква за своје време била уз свој народ и борила се за очување националног интереса Србије на Косову и Метохији, што је егзактно доказано у докторској дисертацији низом оригиналних и за науку прихватљивих и проверљивих примарних и секундарних докумената.

Од 1918. године Српска православна Црква је постала државна, али је држава, краљевина Југославија у којој се налазила Србија уз српско име додала још и хрватско и словеначко, што је већ био наговештај о нестању српског имена у називу државе, што се и десило наредних деценија. До тада су се српски владари вековима називали Србима, а Српска Црква је увек била народна, а од 1918. године први пут се титула једног српског владара преименује у титулу Краља Југославије, а задржава се верска титула српског Патријарха.

То је био кратак период када се Српска православна црква консолидовала и учврстила свој положај, али и први пут побунила против државе, јер није хтела да прихвati конкордат. Та одлучност ће цркву потврдити као бескомпромисну институцију кад су у питању верске попустљивости и уступање остварених позиција и њена непоклебљивост ће се још више показати уочи Другог светског рата, када се Црква као институција јасно опредељује против пакта са нацистичком Немачком.

3.2. У Другом светском рату, од 1941. до 1945. године, СПЦ је била доследан противник окупационим снагама ма где оне биле. Црква је подједнако помагала свима који су били против окупационих снага и унутрашњих непријатеља. Подједнако је водила рачуна о сопственом опстанку и опстанку народа који је највише био на удари окупатора. То је било време када је једину извесност опстанка давала Црква и покрети отпора против сила осовине.

На Косову и Метохији, Српска православна Црква је пролазила као и српско становништво. На том делу територије Србије било је још и теже јер је тамо било различитих окупатора и много више окупаторских помагача. Страдања становништва су свуда била подједнака. Резултати истраживања су показали да у том периоду, никде није било милости према српском православном народу.

Други светски рат донео је бурне промене у политичком, етичком, економском, социјалном и духовном погледу у целији земљи, не само на Косову и Метохији. Поред поделе на окупационе делове од стране окупационих нацистичких снага Немачке и Италије и њихових нацистичких савезника Мађарске, Бугарске и Албаније, дошло је и до проглашења Независне државе Хрватске, где је Српска православна црква уништена, Црква је тако потпуно растргнута и разбијена до нестања. Најстрашнији однос према Цркви и Србима имали су Хрвати, односно усташе и Албанци. Упркос немачкој окупацији и борби са домаћим издајницима, Православна црква је у складу са својим могућностима била уз српски народ на Косову и Метохији, чувајући цркве и манастире, обичаје и веру.

У делу дисертације у којој је истраживана улога Српске православне цркве у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији у периоду од 1941-1945. године, кандидат на основу анализираних извора закључује да је заслугом комунистичке партије улога Српске православне цркве у овом периоду била занемарена и потиснута у други план. Српски народ на Косову и Метохији у овом периоду суочио се са низом изазова и

тешкоћа, од којих су посебно анализирани, описани, класификовани и научно објашњени злочини фашистичких завојевача и албанских банди над цивилним становништвом, који су законито укључивали страдање свештенства и уништавање духовне баштине Српског народа. Ни црква, није била поштеђена крвавих сукоба и злочина, о чему сведочи чињеница да су окупационе снаге заузеле зграду Српске патријаршије, чиме су хтели да униште и онемогуће њен рад и централну црквену власт. Зграда Патријаршије је претворена у војну касарну, а сав намештај, библиотека, готов новац, драгоцености потпуно су опљачкани, а делом и уништени. Православна црква била је у тешком положају, а срби насиљно претеривани са својих вековних огњишта и убијани на кућном прагу. Посебне тешкоће представљао је обрачун са идеолошким супарницима. На основу анализираних оригиналних извора грађе кандидат је дошао до закључка да је свештенство у другом светском рату подједнако страдало од окупатора и од домаћих комуниста, наглашавајући да је већина сештеника била против комунистичке идеологије на Косову и Метохији.

3.3. Период од 1945. до 1999. године, представљао је период од 55 година привидног мира. Према резултатима истраживања овај период је био врло динамичан и значајан по српски народ и Православну цркву не само на Косову и Метохији већ и много шире. По завршетку Другог светског рата Српској православној цркви није исплаћена ратна штета, а нова комунистичка власт је Цркву одвојили од државе, одузела јој око 70000 хектара земље и 1180 зграда.

Понижавање српске цркве и прогоњење свештенства настављено је под новим комунистичким режимом. Велики број свештеника је убијен. То се, посебно односило и на Косово и Метохију где је српски живаљ био угрожен од албанских сепаратиста и узнемирен. За време власти КПЈ, а након Другог светског рата, Српској православној цркви на Косову и Метохији национализована је значајна имовина, а прогнаним Србима је забрањен повратак на своја огњишта.

Са овим и другим потешкоћама суочавала се Српска православна црква, која се свим средствима борила за националне интересе, очување идентитета српског народа, његове вере и религије. Посебну улогу и у овом периоду имала је Пећка патријаршије, манастири Грачаница, Високи дечан, Богородица Љевишка и друге светиње на Косову и Метохији, где се окупљао верни Српски народ у добру и злу, а највише бежећи од албанских зулума и терориста. Такође, заштита националне, културне и духовне баштине препуштена је превасходно српским институцијама, државним и верским установама, које су често биле усамљене и занемарене од стране међународних фактора и организација. Период од завршетка Другог светског рата до краја 20. века означавао је време уништавања српских манастира и цркава на Косову и Метохији и озбиљног угрожавања хришћанске цивилизације, као и бројни покушаји албанизације српске баштине и фалсификовања општепознатих историјских чињеница.

Резултати истраживања су показали да је практично до осамдесетих година 20. века, држава свесно или несвесно учинила све да ослаби друштвену улогу цркве на Косову и Метохији, с тежиштем на одвајању верника од цркве. Иако је КПЈ својом идеолошком застрашћеностју покушавала да удаљи српски народ од цркве, резултати истраживања кандидата су показали да Српска православна Црква никада није напустила свој народ на Косову и Метохији. Овај период комунистичке и касније Социјалистичке владавине је био последњи час кад је нешто могло да се уради за Србе на Косову и Метохији, али је прокламовани идеолошки концепт братства и јединства довео до тога да Србе сматрају националистима и да их помоћу шиптарског елемента, под покровитељством једне

накарадне идеологије прогањају, исељавају и да на њиховој сопственој земљи коју поседују вековима постану странци и доживе незапамћени егзодус у новијој историји европске и светске цивилизације. Ова сазнања аутора потврдили су новији историјски догађаји који су се смењивали у овом периоду, укључујући и самопроглашење независности Косова.

Током целокупног послератног периода, радији у тешким условима, Српска православна Црква је била уз свој народ, штитила националне интересе Србије на Косову и Метохији и највећим делом очувала верске православне обичаје, заштитила српско духовно и културно благо и спречила његово масовно уништење. То је у значајној мери допринело да се развије посебан однос поверења између народа и Цркве.

Резултати истраживања су потврдили ранија сазнања да без обзира што је преостали Српски народ на Косову и Метохији имао поверење у своју Цркву, то није уливало пуну сигурност Српском народу, па је велика већина Срба под снажним притиском напустала Косово Метохију, заради будућности, елементарне сигурности и егзистенције њих и њихових породица. Највеће протеривање Српског народа са Косова и Метохије додатило се 1999. године, када је око 250 000 грађана Српске, ромске и других националности претерано са својих вековних огњишта уз надгледање међународних организација, које су основане да се старају о миру и безбедности свих грађана Косова и Метохије.

3.4. Традиционално високо поверење народа у Цркву допринело је да се и после масовног погрома Срба 1999. године, уз помоћ Североатланске алијансе НАТО, преостали српски народ окупи око Српске православне цркве као свог јединог заштитника на терену. Од доласка међународних снага УНМИК-а на Косово и Метохију до 2019. године десили су се многи терористички напади, убиства, паљења и рушења цркава и имовине српског народа, као и кршења људских права, на шта се свет перманентно оглушавао. Ни тада, Српска православна црква није била пасивна, већ је у циљу заштите националних интереса предузимала читаву лепезу духовних и других мера и активности да помогне народу. Уложено је преко 500 жалби поводом убиства, отмица, паљења и прогона Срба, али без видног резултата.

Долазском Мисије Уједињених нација УНМИК у јужну српску покрајину, која је формирана на основу Резолуције 1244, требало је да се обезбеди мир и сигурност на косову и Метохији. Међутим, резултати истраживања у докторској дисертацији и континуирано стање на терену потврдили су да мир, сигурност и безбедност Српског и осталих неалбанских народа није обезбеђена, што је допринело сталном исељавању Срба са Косова.

Чак шта више, нису расветљени ни најтежи злочини у Старом Грацку код Липљана, као ни убиство српских дечака на реци Бистрици код Гораждевца и бројна друга појединачна убиства, отмице, рушења сакраних српских гробалја, паљевине кућа, правне злоупотребе у присвајању имовине Срба и Српске православне цркве, итд. И у тим најтежим тренуцима Црква је била уз свој верни преостали народ, редовно се оглашавајући и чинећи све што је у њеној моћи да заштити националне интересе и животе људи. Према резултатима истраживања, од доласка УНМИК-а и КФОР-а на Косову и Метохији је уништено више од 5.000 српских надгробних споменика, а многи су минирани и сравњени са земљом. Црква је о свему томе обавештавала јавност, указујући на зулуме, неправду и терор над српским живљем и имањима у јужној српској покрајини.

У овом, за историју релативно кратком времену, порушене су до темеља бројне цркве, црквишта, манастири и српска гробља. Монахије и монаси су пребијани, мучени и убијани, али је Црква једина институција која је после погрома остала на Косову и

Метохији, на банику отаџбине као једини институционални недржавни субјект у заштити народа, српског духовног бића и културног и сакралног блага на Косову и Метохији. Црква је остала са својим преосталим верним народом, да их заштити и помогне им у сваком смислу.

Према резултатима истраживања кандидата, Српска православна црква са целокупном верском инфраструктуром, на челу са својим старешинама и бројним монасима је значајна национална инстанца која данас у духовном и институционалном смислу постоји на Косову и Метохији и бори се заједно са својим народом и њиховим представницима да заштити националне интересе Србије на Косову и Метохији. То Црква не чини ни из какве користи, већ из чистог вековног убеђења, што је чини народном, као мало коју другу духовну, верску и друштвену институцију, не само у Србији, већ и у свету.

Српска православна црква данас уважава и поштује све напоре које чине надлежни државних органа Србије и међународне заједнице на учбуњу мира, стабилности и суживота између Срба, Албанаца и осталих народа који живе на Косову и Метохији. Али исто тока, Српска православна црква захтева да се поштује и њено место, улогу и положај на Косову и Метохији и у Српском друштву у целини у складу са саборском поруком Светог архијерејског сабора Српске православне цркве о Косову и Метохији (2018), у којој се између остalog каже: "Наша Црква као духовна мати нашега народа у целини и Србија као држава највећег дела српског народа, којој територија Косова и Метохије и припада, носе највеће бреме одговорности за очување те наше историјске покрајине у границама Србије и за будућност српског народа у њој".

Полазећи од напред наведених аргумента и изведенih синтетичких закључака у докторској дисертацији, комисија цени да су у потпуности потврђени ставови треће посебне и њој припадајуће четири појединачне хипотезе истраживања, која је гласила: „Српска православна црква на Косову и Метохији је била духовна подpora и морална подршка српском народу у првом и другом светском рату, као и у периоду социјалистичке обнове, агресије Србије од стране НАТО алијанске и за време протектората међународне заједнице.“

3.5. На основу добијених резултата истраживања, кандидат је с правом дошао до закључка да су ставови Српске православне цркве према коначном решењу статуса Косова и Метохије у потпуности усклађени са формално-правним, државним и националним интересима Републике Србије о очувању територијалне целовитости и интегритета јужне Српске покрајине, а посебно у вези са заштитом црквених објеката и манастира, духовног и културног наслеђа, опстанка преосталог српског живља и повратка исељених и прогнаних на своја вековна огњишта. Истовремено, црква од надлежних државних органа Републике Србије и међународних институција инволираних у решавање статуса Косова и Метохије, захтева заштиту свештенства и монаштва, архијерејског намесништва, парохијана, црквишта и гробала, као и целокупне покретне и непокретне имовине Српске православне цркве и Срба на Косову и Метохији.

Српска православна црква заступа бескомпромисни став о очувању Косова и Метохије у уставно-правном системи Републике Србије, јер је овај простор Србије, много више од територије, и представља суштински значај за српску државу, православље, светосавље и Српску православну Цркву. Уз становништво и сувереност, државна територија представља један од три елемента сваке државе, који је компатибилан са односом Српске православне цркве према коначном решењу статуса Косова и Метохије. У условима протектората међународне заједнице на Косову и Метохији, Црква доследно

инсистира на међународној заштити српских светиња, пуној заштити српског народа, а посебно очувању територије у оквиру постојећих државних граница, у складу је са важећим и обавезујућим Уставом Републике Србије из 2006. године. С тим у вези, резултати истраживања у докторској дисертацији су потврдили да је Црква, заједно са осталим легално изабраним државним органа, једна од водећих установа у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији.

Територију, имовину, културно и сакрално благо на Косову и Метохију, Српска православна црква третира историјским правом Србије, држећи се принципа и начела економије грађанског друштва, којима тежимо, а то је: чија је фабрика, кућа, штала, њива, ливада, шума и рудник, чије је црквено зељиште, цркве, цквишта, манастири или гробља, тога је и држава. Епистемиолошки аргументи потврђују становиште за које се залаже и Српска православна црква, да сва имовина која има власника мора бити, кад-тад, враћена њеним првобитним власницима.

Полазећи од ове кључне премисе, а у складу са добијеним резултатима истраживања у докторској дисертацији, кандидат с правом сматра да је од непроцењиве важности да држава донесе Закон о враћању имовине који ће уважити имовно стање од 1941. године, а на Косову и од 1999, односно од НАТО агресије на Савезну Републику Југославију и Републику Србију. Резултати истраживања у докторској дисертацији су потврдили да је поред грађана, Српска православна црква највећи губитник имовине на Косову и Метохији. Национални интерес и државна потреба Србије јесте да се донесе овај закон и да се по његовим одредбама без даљег одлагања покрену судски спорови за повраћај одузете имовине. Тада процес ће, према мишљењу кандидата, трајати дugo и њега је неопходно водити организовано и смишљено уз свесрдну институционалну и материјалну помоћ државе. Држава Србија има снагу и има правно утемељење да води судске спорове до њиховог правно ваљаног окончања.

У управљању и вођењу ових судских процеса неопходно се прудржавати опште прихваћених демократски начела, принципа и процедура у складу са стандардима правне државе и владавине права. При томе је неопходно, у методолошком смислу, целокупни процес водити на правно коректан начин, поштујући поступност и максимално уважавајући следећу правну процедуру:

(1) Код грађана и државних органа, преко уније послодавца, Рашко-призренске епископије Српске православне цркве, месних цркава и свештеника покренити најширу друштвену акцију прикупљања документације о земљишним и поседовним књигама и на основу тих књига покренути судске грађанске спорове. Све захтеве за набавку земљишних и поседовних листова неопходно је непосредно или преко адвоката, уз заштиту УНМИК-а, поднети управним органима тзв. Косова. Већина грађани и црквених намесништава имају примерке власничких листова и другу личну документацију на основу које се могу водити аргументовани судски спорови. То ће захтевати формирање тимова адвоката и других стручних лица по територијалним јединицама Косова и Метохије, чије услуге би требале да иду на терет државе. Друштвено је веома значајно прикупити ваљану правно обрађену документацију. Спорове пред судовима треба да покрећу грађани који су изгубили имовину и држава која заступа интересе грађана.

(2) Све спорове неопходно је покренути пред грађанским судовима где се имовина налази, дакле пред судовима на Косову и Метохији.

(3) У случајевима добијања негативних судских пресуда, неопходно је у законском року поднети жалбе надлежном вишем судском органу. Када се иссрпе сви правни лекови у Србији, спорове је неопходно покренути пред Европским судом за људска права у

Старзбуру и Међународним судом за људска права у Луксембургу. То је могуће законито покренути, јер је Србија потписала и ратификовала Европску конвенцију о људским правима, која омогућава да се спорови покрену пред тим судовима.

(4) Према одредбама Европске конвенције о људским правима, право на имовину је основно људско право и зато сва имовина која је одузета 1941. и 1999, у правном погледу, мора бити враћена њиховим власницима. У повраћај имовине спада и имовина Српске православне цркве, која на Косову има 56 посто земљишта, 534 гробља, 113 манастира и манастиришта, 48 испосница, 8 спомен капела и спомен костурница, 1181 цркву и црквишта, као и имовину задужбинара. Национални интерес и државна потреба Србије је да њени грађани, привредни субјекти, државне институције, Српска православна црква и задужбине у судским процесима не прихвате материјалну надокнаду или било какву другу нагодбу, што Албанци желе, већ само повраћај имовине. У Закону о повраћају имовине пожељно је прописати да купац имовине не може бити Албанац.

(5) Уколико је на зељишту које је предмет повраћаја изграђена, зграда, село, фабрика или неки други објекат, онда ти власници морају судском пресудом, касније преточеном у Уговор, бити везани као закупци да плаћају закуп земљишта по тржишним условима. Ако се ради о грађевинским објектима код којих је то немогуће уредити, јер то више нису они објекти, неопходно је прорачунати учешће у капиталу старих објеката. У таквим случајевима то спада у деобни биланс капитала.

Према међународним и европским стандардима, посебно принципима на којима почивају правно уређене државе, приватна имовина је неприкосновена и на томе треба да се заснива заштита националних интереса и државних потреба Републике Србије на Косову и Метохији. Право мора да буде јаче од политике и зато Република Србија, у заштити свог националног интереса треба организовано да води судске спорове, штитећи на тај начин и демократске принципе и поступате европских грађанских држава.

Полазећи од дедуктивно изведенih закључака у последњој глави докторске дисертације, кандидат епистемиолошки исправно закључује да је у потпуности потврђена и последња, четврта посебна хипотеза истраживања у докторској дисертацији која је гласила: „Ставови Српске православне цркве према коначном решењу статуса Косова и Метохије су принципијелни и непромењени, без обзира на притиске који долазе споља и изнутра“.

Конфирмирањем појединачних и посебних хипотеза истраживања, кандодат је према оцени Комисије успешно потврдио и генералну хипотезу истраживања која је гласила: „Заштита националних интереса Републике Србије на Косову и Метохији кроз историју зависила је у значајној мери од функционалног и институционалног деловања Српске православне цркве на том простору“.

Потврђивањем ставова појединачних, посебних и генералне хипотезе истраживања, остварени су постављени научни и друштвени циљеви израде докторске дисертације.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

- 1. Стефан Дамјановић.** (2022). Улога српске православне цркве у заштити националних интереса на косову и метохији у од 1945. до 1999., *Баштина*, Вол. 32, Свеска 57, (2022), стр. 373-388; УДК 94:323.1(=163.41) "1945/ 1999"(093.2) 71.222(497.115)"1945/1999"(093.2) DOI: <https://doi.org/10.5937/bastina32-39339>, ISSN 0353-9008 = Баштина (Приштина) COBISS.SR-ID 3404300 (M24)

- 2. Стефан Дамјановић.** (2019). Улога Српске православне цркве у спречавању кривичних дела код верника, Зборник радова са међународног научног скупа “Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе”, 14. новембар 2019. године у Новом Саду (приредио Мирко кулић. – Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019, стр. 636-652, Нови Сад : Фельтон, UDK: 271.22(497.11):343; ISBN 978-86-6019-099-6, COBISS.SR-ID 331477767 (M33)
- 3. Стефан Дамјановић.** (2022). The Specificities of Tax Procedure as a Specific Administrative Procedure, Зборник радова са међународне тематске конференције “Мнебаџмент И право 2022”, (Ур. Снежана Максимовић), 16. септембар 2022, Београд: Универзитет МБ, Пословни и правни факултет.
- 4. Дамјановић Д. Стефан.** (2011). *Свети Стефан - први српски краљ*, роман, Анастасија, (181 стр). Београд: Цицеро, ISBN 978-86-88815-05-5 COBISS.SR-ID 184859148.
- 5. Дамјановић Д. Стефан.** (2011). *Симеон (Немања) отац Срба*, роман, Анастасија, (248 стр). Београд: Цицеро, ISBN 978-86-88815-03-1, COBISS.SR-ID 184858380.
- 6. Дамјановић Д. Стефан.** (2013). *Анђео из картонске кутије*, роман (115 стр). Београд: Рад, ISBN 978-86-09-01056-9, COBISS.SR-ID 201917196.
- 7. Дамјановић Драган, Дамјановић Стефан.** (2009). *Како је рођен деда мраз*, Анастасија (64 стр). Београд: Цицеро, ISBN 978-86-912757-4-7, COBISS.SR-ID 171474444.
- 8. Дамјановић Стефан, Дамјановић Драган.** (2012). *Пут свете породице - Journey of the Holy Family*, CD документарни филм са истраживачког путовања по Египту, Београд: Танасковић.
- 9. Дамјановић Драган, Дамјановић Стефан.** (2014). *Тајна тројице мудраца*, истраживачки роман (360 стр). Београд: Београд: Novomark, Панчево:Графос Интернационал, ISBN 978-86-917041-5-5, COBISS.SR-ID 211242252.
- 10. Дамјановић Драган, Дамјановић Стефан.** (2011). *Тројеручица: чудесни пут од Студенице до Хиландара*, роман (92 стр). Београд: Анастасија, Београд: Цицеро), ISBN 978-86-912757-1-6, COBISS.SR-ID 168257036.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

1. У периоду од 6-12. века, посебно у време настанка старе српске државе, Православна црква је била важан чинилац у животу и формално-правном конституисању државе, а њена аутокефалност имала је непроцењиву вредност за Србе. У том периоду, сви Срби су кроз симbole вере добили национално упориште и снажно национално обележје, а црква је делила судбину свога народа. Православна црква је заузимала важно место у животу Срба и српске државе и у средњем веку, а значајну улогу у томе имали су изграђени манастири и свештеници на Косову и Метохији. У том периоду Срби су доживели свој врхунац и духовни препород. Захваљујући династији Немањића градиле су се и подизале бројне цркве, манастири и задужбине на свим српским просторима, чиме је ојачана улога Православне цркве у заштити националних интереса на Косову и Метохији.

2. Сви аргументи наведени у опису, класификацији и научном објашњењу улоге Српске православне цркве у заштити националних интереса Србије на Косову и Метохији, у периоду од 13. до 19. века, потврђују да је црква у овом периоду, највећим делом под вођством Пећке Патријаршије, делила судбину српског народа на Косову и Метохији и својим институционалним присуством несебично помагала свој народ, штитећи виталне националне и државне интересе Србије на простору јужне српске покрајине. Тиме је дат

скроман допринос политичкопрвој теорији о улози недржавних институција у заштити националних интереса Републике Србије на Косову и Метохији.

3. Победом Србије у Балканским ратовима 1912. и 1913. променио се положај Српског народа на Балкану. Овом победом, успостављен је мир а Албанци на Косову и Метохији су се привидно смирил. Одпочео и процес враћања раније протераних Срба и досељавање нових досељеника из пасивних крајева. Дошло је до уједињења свих српских крајева. Међутим, наметањем рата Краљевини Србији 1914. године то стање се променило и значајније одразило на Православну цркву која се убраја у највеће страдалнике у Првом светском рату. У том периоду, на Косову и Метохији су се догодила велика ратна материјална разарања и људска страдања, а поједине цркве су биле опустошене и препуштене на милост и немилост насиљних хорди Арбанаса. Иако је у овом рату десеткован српски живаљ, Српска православна црква је за своје време рата била уз свој народ и борила се за очување националног интереса Србије на Косову и Метохији, што је егзактно доказано низом оригиналних и за научку прихватљивих и проверљивих примарних и секундарних извора.

4. Од 1918. године Српска православна Црква је постала државна, али у новом државном облику краљевине Југославија у којој се налазила Србија. У том кратом периоду Српска православна црква се консолидовала и учврстила свој положај, али и први пут побунила против државе, јер није хтела да прихвати конкордат. Та одлучност ће цркву потврдити као бескомпромисну и непоколебљиву друштвену институцију која се као таква доказала и уочи Другог светског рата, када се јасно определила против пакта са нацистичком Немачком. Улога Српске православне цркве у заштити националних интереса Срба у овом периоду није довољно истражена, а сазнања до којих се дошло у овој докторској дисертацији могу бити добра основа за продубљења истраживања.

5. У Другом светском рату (1941-1945), Српске православне цркве је била занемарена и потиснута у други план. Српски народ на Косову и Метохији био је суочен са злочинима фашистичких завојевача и албанских помагача, који су законито укључивали страдање свештенства и уништавање духовне баштине Српског народа. Окупационе снаге су заузеле зграду Српске патријаршије, чиме су хтели да онемогуће рад централне црквене власти. На основу бројних извора доказано је да је Српска православна црква била доследан противник окупационим снагама. Она је на Косову и Метохији момагала свима који су били против окупационих снага и унутрашњих непријатеља. Подједнако је водила рачуна о сопственом опстанку и опстанку народа који је највише био на удари окупатора. Чак шта више, једину извесност опстанка Срба на Косову и Метохији давала је Црква и покрети отпора против сила осовине. У тешким условима Српска православна црква је, у складу са својим могућностима, била уз српски народ на Косову и Метохији, чувајући цркве и манастире, културно и сакрално благо, обичаје, српску веру и традицију.

6. Након Другог светског рата, Српској православној цркви на Косову и Метохији национализована је значајна имовина, а прогнаним Србима је забрањен повратак на своја векоовна огњишта. Цркви је одузето 70000 хектара најплодније земље и 1180 зграда. Српској православној цркви није исплаћена ратна штета, а нове комунистичке власти су одвојиле Цркву од државе. На Косову и Метохији то је био период континуираног уништавања српских манастира и цркава и период угрожавања хришћанске цивилизације, перманентним покушајима албанизације српске баштине и фалсификовања општепознатих историјских чињеница. Без обзира на такву тешку ситуацију, Српска православна Црква никада није напустила свој народ на Косову и Метохији. Овај период комунистичке и касније Социјалистичке и либералне владавине био је јединствена

прилика и последњи час да се нешто уради за Србе на Косову и Метохији, али је та прилика пропуштена, што су потврдили каснији политички и историјски процеси чија круна је била агресија НАТО на Савезну Републику Југославију и прогон 250 000 грађана Српске, ромске и других националности са својих вековних огњишта уз мирно посматрање међународних снага. Целокупни овај период од Другог светског рата до агресије НАТО на Савезну Републику Југославију и Србију је епистемиолошки не истражен, а сазнања до којих се дошло у докторској дисертацији могу бити добра основа за наставак истраживања.

7. Од долaska међународних снага УНМИК-а и КФОР-а на Косово и Метохију до 2021. године албански екстремисти и терористи су изводили перманентне терористичке нападе и убиства Срба, паљења и рушења цркава и имовине српског народа и на најгрубљи начин кршили људских права, уз немо посматрање међународних снага за одржавање мира, ангажованих резолуцијом 1244. И у таквим условима Српска православна црква је доследно штитила националне интересе, предузимајући низ духовних и других мера да помогне Србима на Косову и Метохији.

8. Из целине резултата истраживања у докторској дисертацији произилази загључак, да је до постизања коначног, обострано прихватљивог, компромисног решења статуса Косова и Метохије, у националном интересу Републике Србије да Косово третира као етничку заједницу, привремено окупрану и насиљно противправно отету територију од суверене и независне државе Србије, у положају међународноправно непризнане заједнице уз истовремено интегрисање територије где већински живе Срби у јединствени уставноправни, политички, економски, социјални, културни, информационо-комуникациони, техничко-технолошки, безбедносни и духовни, православно - верни систем Србије, уз снажно политичко деловање да Косово никада не постане независна држава. У националном и државном интересу Србије је да својом мудрушћу очува духовно и политичко јединство српског народа на Косову и Метохији, развија јединствену Србију у јединственој Европи и да своју стратегију економског развоја у будућности усмерава у функцији регионалног повезивања са суседним државама, водећи ефикасну политику даљих интеграција и закопавања ратних секира из прошлости.

9. Такође, Витални национални и државни интерес Србије на Косову и Метохији јесте заштита њених економских интереса од разних облика отуђења имовине, привредних субјеката и урушавања суверенитета и интегритета Србије на том делу њене територије. Посебан национални интерес Србије на Косову и Метохији је очување српских природних ресурса, посебно енергетских и водених ресурса, пољопривредног земљишта, шумског богаства и црквеног земљишног пространства које чини 56% укупне површине земљишта на Косову и Метохији. Приватна имовина је неприкосновена и на томе треба да се заснива заштита националних интереса Републике Србије и Српске православне цркве на Косову и Метохији. Право на заштиту имовине је основно људско право. Отуда, нема европског и грађанско друштва без остварења таквог права. Суштина националне, државне и црквене политике на Косову и Метохији неопходно је усмерити на повраћај имовине на стање из 1991. године. Да би се то могло постићи неопходно је приоритетно донети Закон о повраћају имовине, уз перманентно у упорно инсистирање да сва имовија у складу са либералном западном правном традицијом мора бити у целости враћена њиховим власницима.

10. Значајан национални интерес Србије на Косову и Метохији јесте очување националног идентитета и културног блага Српског народа на Косову и Метохији, те очување српског језика и ћириличног писма и њихова заштита од различних изама и

накарадних преправки, као и очување српских обичаја, традиције, породичних слава, народне ношње, српскоих кола и других традиционлних обележја националног и културног идентитета који су стари народи успели да сачувaju. Епистемиолошки и искрствени разлози упозоравају да никакво чланство у наднационалним савезима, организацијама и институцијама, не смеју да укину или потисну национални и културни идентитет Српског народа, који није у супротности са политичким, економским и другим амбицијама Србије да постане модерна, економски развијена и социјално праведна држава. Такође, епистемиолошки и историјски разлози упозоравају представнике власти у Србији да у преломним моментима бидуће историје буду мудри, што подразумева да се Србија демографски и економски развија, политички и војно јача, социјално и културно оснажује, верски освешћује, поштујући православну веру и Српску православну цркву и да никада више, без преке нужде, не губимо своју демографску биолошку основу за рачун туђих интереса на просторима Србије, Западног Балкана и Југоисточне европе.

Закључци о виталним националним и државним интересима Србије на Косову и Метохији представљају самосталне и оригиналне аксиоматске ставове кандидата које је неопходно даље разрађивати и угађивати у стратешке јавне државне и црквене политике.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА:

Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Комисија за оцену докторске дисертације кандидата МС Стефана Дамјановића, после детаљног проучавања рукописа дисертације, констатовала је:

1. Тема докторске дисертације је веома значајна за развој политичкоправних наука, као и за објективно сагледавање и решавање актуелних друштвених проблема везаних за будући статус Косова и Метохије и за наставак продубљених научних истраживања појединих сегментарних чинилаца ове сложене теме.

2. Теоријско-емпиријски материјал презентован у докторској дисертацији потврдио је сву сложеност истраживања улоге Српске православне цркве у заштити националних интереса Републике Србије на Косову и Метохији, као и адекватност примењених научних метода, техника и инструмената у истраживању предметне теме.

3. Предмет дисертације је мултидисциплинаран и припада пољу друштвено-хуманистичких наука, научној области правних наука, ужо научној области јавног права, тежишно научним дисциплинама политичког система, уставног права, државе и права, црквеног права и националне историје Српског народа.

4. Докторска дисертација је урађена у складу са одлуком Наставнонаучног већа Пословног и правног факултета о одобравању израде дисертације. Кандидат је тему обрадио на 317 страна текста, при чему 290 стране чине излагања о предмету истраживања.

5. Докторска дисертација представља оригинално и самостално научно дело кандидата МС Стефана Дамјановића и садржи научне доприносе наведене у Извештају Комисије о оцени дисертације.

6. Научни допринос докторске дисертације је веома знатан и произилази из:

6.1. Чињенице да ова и сродне теме у нас нису посебно научно обрађиване, те

дисертација представља попуну евидентне празнине.

6.2. Тема докторске дисертације је систематски научно обрађена на основу ваљано одабране литературе, непосредних истраживања кандидата и његовог богатог научно-истраживачког искуства. Дисертација обилује новим научно аргументованим ставовима, дефиницијама и класификацијама као и описима и научним објашњењима одређених сегментарних чинилаца предмета истраживања. Обрада теме одговара свим важећим критеријумима научности.

6.3. Докторска дисертација кандидата МС стефана Дамјановића, као и сваки научни рад предметно широко постављене теме, има и одређене слабости. Две су кључне: (1) општост у синтетичком излагању поједињих глава предметне теме и, као последица тога, (2) недовољна разрађеност неких сегментарних чинилаца предмета докторске дисертације, због ограниченог обима дисертације. Будући да ова тема није у нас посебно научно обрађивана, ове две слабости не умањују вредност текста докторске дисертације.

7. Тема докторске дисертације је актуелна и биће актуелна све док постоји државе и цркве. Теоријска разрада предмета докторске дисертације захтевала је пројектирање битних теоријских ставова и искустава актуелне праксе и њихово смислено и аргументовано исказивање као сазнајне, научно и практично применљиве целине.

8. Дисертација је писана коректним језиком науке, јединственим и јасним стилом уз очекиване тешкоће које су неизбежно везане за мултидисциплинарне научне радове и за младе научне истраживаче који тек улазе у процес озбиљнијих научних истраживања.

9. Одабрана литература и извори научне грађе су примерени потребама дисертације, како по квалитету садржаја, тако и по обиму. Коришћени извори дали су довољну основу за битна научна закључивања о предмету истраживања, као и за доказивање постављених хипотеза. Изворе и литературу кандидат је правилно и вешто користио, што се види из чињенице да је постављене хипотезе ваљано конфирмирао.

Х ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ:

На основу наведеног, Комисија за оцену докторске дисертације предлаже наставно-научном већу Пословног и правног факултета, Универзитета „МБ“ у Београду да донесе следећу,

ОДЛУКУ

1. Констатује се да је приложена докторска дисертација подобна за јавну одбрану.
2. Кандидат МС Стефан Дамјановић ће обавити јавну одбрану докторске дисертације пред компетентном комисијом коју одреди Наставно-научно веће Пословног и правног факултета, према законом прописаној академској процедури.

Место и датум:
У Београду, 29.11.2022. године

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНУ
ПОДОБНОСТИ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ:

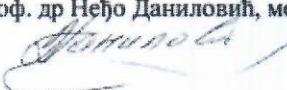
1. Име, презиме, звање и потпис
Проф. др Мирко Кулић, председник

2. Име, презиме, звање и потпис
Проф. др Живанка Миладиновић
Богавац, члан

3. Име, презиме, звање и потпис
Проф. др Неђо Даниловић, ментор

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложение односно разлоге због којих не жели да потпише извештај и да исти потпише.

извештај и да исти потпише.